

ІЗ НЕВІДОМИХ ЛИСТІВ ВИКЛАДАЧІВ І СТУДЕНТІВ КИСВО-МОГИЛЯНСЬКОЇ АКАДЕМІЇ ОСТАННЬОЇ ТРЕТИНИ XVII ст.

У даній статті вводяться до наукового обігу унікальні листи, які проливають світло на внутрішню історію Києво-Могилянської академії, духовний світ її студентів і викладачів.

Києво-Могилянська академія (КМА) вписала одну з найяскравіших сторінок в історію України. Цей старовинний науково-педагогічний заклад дав світові ціле гроно видатних філософів, теологів, філологів, письменників, поетів, істориків, педагогів тощо, але насамперед — священнослужителів. Досить сказати, що тільки святих Православної Церкви Києво-Могилянська академія дала аж сім!

Історія Києво-Могилянської академії привертала до себе увагу дослідників уже наприкінці XVIII ст. і першими з них були її випускники. У XIX — поч. XX ст. про неї були написані фундаментальні дослідження вчених ряду слов'янських країн, насамперед В. Аскоченським, С. Голубевим, В. Ейнгорном, М. Максимовичем, М. Петровим, М. Сумцовим, К. Харламповичем, О. Яблоновським та ін. Тоді ж було видано низку джерел, що стосувалися історії КМА. В радянський час ця традиція була грубо перервана, про "Могилянку" лише побіжно згадували в узагальнюючих працях. Показовою була доля К. Харламповича — творця фундаментальної праці про випускників і викладачів Києво-Могилянської академії, котрі зробили величезний внесок у розвиток російської культури, не кажучи вже про культуру українську. К. Харлампович не зміг видати 2-й том своєї праці, його було звільнено з роботи, навіть заслано. За 20 останніх років свого життя за радянської влади він був позбавлений можливості створити якусь гідну його таланту річ і такі умови життя вкоротили йому віку.

Лише в часи хрущовської "відлиги" знову почали з'являтися праці, присвячені історії Києво-Могилянської академії або окремим аспектам її діяльності. Серед них вигідно вирізнялася праця З.І. Хижняк [1]. Пізніше (в роки "застою") знову творчу працю у цьому напрямку було май-

же припинено і тільки після проголошення самостійної Української держави ця робота значно активізувалася. Свідченням цього є видання в Україні доповненого дослідження А. Жуковського, присвяченого св. Петрові Могилі [2], кандидатська дисертація С. Р. Кагамлик та ін. Нині завершується підготовка до друку фундаментального видання енциклопедичного типу, присвяченого біографіям спудеїв, викладачів та покровителів КМА. Колективом авторів створено вже сотні статей, котрі значно доповнюють дотеперішні уявлення про місце і роль КМА в історії не тільки України, а й ряду сусідніх країн та держав. Однак, гальмуючим фактором є недостатність джерельної бази. Тут є як об'єктивні причини (загибель джерел, особливо під час пожеж Києва та КМА у 1651 та 1811 рр.), так і суб'єктивні (заборони "зверху" на дослідження даної проблематики, брак кваліфікованих кадрів). Прагнучи принаймні частково ліквідувати цю прогалину, подаємо далі ряд нововиявлених нами архівних документів. Усі ці документи зберігаються у складі фамільного архіву Іллі Новицького (він складає 6 фоліантів), що знаходиться у ф. II Інституту рукописів (далі — ІР) Наукової бібліотеки ім. Вернадського (далі — НБ) Національної Академії наук України (далі — НАНУ). Ілля Новицький (30-ті роки XVII ст. — 1704) походив з козацько-шляхетської родини, ймовірно вчився у КМА. За гетьманату Д. Многогрішного він створив полк найманої кінноти і таким чином став охочекомонним полковником. Передчуваючи падіння Многогрішного, перейшов на службу Речі Посполитої і став комендантом м. Димер на Київщині. Оскільки це місце розташоване на тодішньому кордоні між Московською державою та Річчю Посполитою, Новицький мав провадити інтенсивну кореспонденцію з урядом гетьмана І. Самойловича, мос-

ковськими воєводами, з представниками православною духовенства, київським урядом тощо. Всі ці документи він дбайливо зберігав. З 1674 р. Новицький став на службу до І. Самойловича і вірно служив йому, а потім гетьманові І. Мазепі. Був навіть наказним гетьманом (1679). Внук І. Новицького — Петро, що служив канцеляристом, у середині 70-х років XVIII ст. упорядкував кореспонденцію діда і так виникло 6 фоліантів [3]. У другому томі містяться майже виключно листи до І. Новицького, писані гетьманом І. Самойловичем, у третьому—шостому — листи деяких полковників (І. Максимовича, Л. Свічки та ін.). Нашу особливу увагу привернув перший том, де зібрано листи, писані до І. Новицького переважно духовними особами, в т.ч. й такими, котрі були тісно пов'язані з КМА (Інокентій Гізель, Варлаам Ясинський та ін.). Цей збірник ми плануємо видати повністю, а тут подаємо лише ті листи, у яких безпосередньо йдеться про Києво-Могилянську академію.

Насамперед відзначимо 8 листів, писаних ігуменом Києво-Межигірського монастиря Святого Спаса Феодосієм Васьковським, який навчався, а згодом викладав у "Могилянці". Оскільки його листи нами подані до друку у іншому виданні, тут наводимо тексти лише двох із них. (№ № 1—2). У першому з них автор повідомляє І. Новицькому, тоді ще димерському комендантові, що він переплів за 100 зл. його книги і пересилає їх. Одночасно він повідомляв про дозвіл ректора КМА (ним тоді був Варлаам Ясинський) дати Новицькому для прочитання Біблію (ймовірно, це була Острозька біблія, яку І. Федоров видрукував у 1581 р.)- Ця Біблія походила з бібліотеки КМА і Васьковський просив своєчасно повернути її на місце. Є у цьому листі й деякі інші важливі факти (щодо асекурації на маєтність Новосілки на Київщині), але вони вже не мають відношення до історії КМА. У наступному листі Васьковський перепрошував Новицького за те, що не може особисто зустріти його. Причина була поважна. З наказу московського боярина, напевне одного з київських воєвод, Васьковський мав через день бути в Києві і брати участь у молебні за здоров'я царя Олексія І. Водночас він мав взяти участь у похороні забитих (поляками?) ченців Богоявленського Братського монастиря у Києві і виголосити надгробне слово. Уже один цей факт засвідчує роль Феодосія Васьковського як видатного проповідника, який вирізнявся навіть на яскравому тлі викладачів КМА. Ще один лист Феодосія Васьковського від 1. X. (21. IX.) 1672 р. подано нами до друку у збірнику праць ІР НБ НАНУ. Тут є важлива звістка про колишнього ректора КМА, ігумена Свято-Михайлівського Золотоверхого монастиря у

Києві у 1655—1677 рр., видатного українського історика Феодосія Софоновича. Останній на початку 70-х років XVII ст. виконував обов'язки місцєблюстителє Київської митрополії і в такій якості звертався до новообраного гетьмана І. Самойловича з проханням про допомогу київським монастирям. У відповідь він отримав листа від генерального судді В. Домонтовича, який вимагав не докучати гетьманові церковними питаннями, бо, за словами Самойловича, він "ще ... з господарством не впорався і тепер має про що думати".

Наступні два листи були писані до І. Новицького викладачами КМА о. Парфенієм Родовичем (намісник Братського монастиря) та ієромонахом Митрофаном (Орловським), професором класу синтаксису. Останнє ім'я, до речі, взагалі не було відомим. У своїх листах, написаних майже одночасно, автори висловлювали глибоку вдячність Новицькому, відомому як покровителєві КМА, причому, о. Парфеній робив це від імені всіх професорів ("з усіма професорами нашого колегіуму*"). Він же дав Григорію Новицькому відмінну характеристику, підкреслюючи, що той, "як у науках, так і в чеснотах Богу на хвалу і презацному імені вашої мості, милостивого пана добродія мого, прогресує..." о. Митрофан повідомляв також про щасливе повернення до КМА її спудея, сина І. Новицького — Григорія, про прийняття його в "компут" та особливу над ним опіку. Це дуже важливе повідомлення, де чітко вказується на існування "компуту", тобто списку студентів, прийнятих до КМА на певний курс, у даному випадку — синтаксис.

Далі йдуть 5 листів, писаних самим Григорієм Новицьким до батька. (№ № 5—9). Слід кілька слів сказати про цю особистість. Г. Новицький вчився у КМА як мінімум у 1696—1697 рр., був канцеляристом, згодом — полковником охочекомонного батьківського полку. Підтримав І. Мазепу у його антиколоніальному повстанні, а після поразки повстання емігрував з гетьманом до Молдавії. По смерті Мазепи повернувся з повинною і з наказу Петра І був поселений у Москві, де дістав змогу займатися наукою (переклади, бібліографія тощо). У 1712 р. його було заслано до Сибіру, де він створив першу в Російській імперії етнографічну працю, присвячену описові народів Сибіру, насамперед хантів (остяків). Уже в 1721 р. її було видано німецькою мовою. Г. Новицький трагічно загинув від руки язичників у сибірському засланні між 1725—1730 рр.

Листи Григорія Новицького до батька є безперебільшення унікальними, адже досі були відомі лише поодинокі листи спудеїв "Могилянки" XVII ст. Тут же маємо певний, хоч і невели-

кий комплект. З нього видно, що листування сина й батька було систематичним, довідуємося про коло питань, заторкнених у цій кореспонденції. Впадає у вічі надзвичайно шанобливе ставлення сина до батька, значну частину текстів цих послань займають побажання здоров'я, подяки за батьківські благословення, привітання з новим роком, з початком Великого посту, побажання щасливо зустріти майбутній Великдень; є тут і повідомлення про своє життя-буття, хоча й лаконічні, типові прохання сина до батька дати грошей на дрова, на кунтуш, шапку, подяка за отримані речі. Характерно, що навіть у цих, суто приватних, листах їхній автор, спудей КМА, послуговується іноземними мовами (у даному випадку польською та латинською), пише листа каліграфічним почерком, врешті використовує вишуканий стиль, з цитуванням Святого письма (церковнослов'янською мовою!), з використанням образів античної міфології. Останнє, у поєднанні з прозаїчними речами, в очах сучасного читача справляє комічний ефект. Так, просячи за кунтуш і шапку, спудей "Могилянки" підкреслює, що таким чином він дістане захист від "фурії Борея", тобто від північного вітру (Бореєм у давньогрецькій міфології називали бога північного вітру). Такого роду стиль відходить у минуле вже у XVIII ст. і геніальна "Енеїда" Котляревського проголосила по ньому реквієм. У додатках до цієї публікації наводиться лист медика Яна (Івана) Лавецького. У ньому знаходиться місце і для рецепту для ліків, і для скарг на явно малу платню за лікарські послуги, і політичних новин. Можна припускати, що Лавецький був одним з випускників КМА. Дуже важливим є те, що він був близьким до колишнього ректора КМА, а в цей час архімандрита Києво-Печерської лаври Інокентія Гізеля, і був посередником в обміні політичними новинами між ним

і полковником І. Новицьким. Додамо, що Я. Лавецький жив у Києво-Печерському містечку разом із дружиною, був добре знайомий з родиною Новицьких, лікував не тільки полковника, але і його першу дружину (Софію).

Насамкінець подаються уривки із дипломатичних інструкцій гетьманів Правобережної Гетьманщини Петра Дорошенка та Михайла Ханенка, які стосуються КМА та аналогічних навчальних закладів на тих землях України й Білорусі, котрі перебували під формальною зверхністю короля Речі Посполитої, включно з Києвом, який за Андрусівським перемир'ям 1667 р. мав повернутися під владу Польщі. Для обох гетьманів, які вели між собою боротьбу і дотримувалися різних зовнішньополітичних орієнтацій, все ж була характерною єдність у питаннях розвитку вищої освіти в Україні, а також і в Білорусі. Вони ж були одностайними у прагненні послабити вплив єзуїтів, особливо у Києві та інших містах, де мали постати православні академії та гімназії чи колегіуми. І це при тому, що Дорошенко навіть погоджувався скоригувати умови Гадяцького договору 1658 р. і піти на поступки лютеранам і кальвіністам. У всякому разі, ці тексти є дуже важливими, оскільки відображають незнані сторінки боротьби деяких українських гетьманів за КМА, яку називали Академією і прагнули для неї статусу, не гіршого, ніж для знаменитого Ягеллонського університету у Кракові. Всі вищезгадані документи подаються нами мовою оригіналу. Скорочення розкриваються, за винятком традиційних типу *w.m.* — *wasza miłość*, пропущені літери беруться у дужки. Сподіваємось, що дана публікація стане у пригоді дослідникам історії нашої альма матер, особливо при створенні синтетичних праць з історії КМА, які розгортаються в наш час.

1. *Хижняк З.І.* Києво-Могилянська академія.—К., 1981—Вид. 2-е.

2. *Жуковський А.* Петро Могила й питання єдності церков.—К., 1997.

3. *Заруба В. Н.* Украинское козацкое войско в борьбе с турецко-татарской агрессией (последняя четверть XVII в.).— Харьков. 1993.— С. 13—23.

f. Yuri Mytsyk

FROM UNKNOWN LETTERS BY TEACHERS AND STUDENTS OF KYIV-MOHYLA ACADEMY OF THE LAST THIRD OF THE 17th CENTURY

The article introduces to scientific use the unique letters which spill light on internal history of Kyiv-Mohyla Academy, spiritual world of its students and teachers.

* * *

1

1672, червня 14 (4).— Межигірський монастир.— Лист ігумена Межигірського монастиря ієромонаха Феодосія Васьковського до І. Новицького, коменданта м. Димер.

"Mści panie komendancie, wielce mnie m.panie przy/jacie/łtu i dobrodzieju!

Książki w.m.m. pana oprawiwszy, odsyłam. Za które dałem sto zł.; Jeo m.ociec rector bratsky kijowski posyła Biblij w.m.m. panu do czytania; o dwie rzeczy przeze mnie pokornie uprasza w.m.m. pana byś raczył wybaczyć, że teraz tiie pisał do w.m.m. pana przy posyłaniu ksiągi, bo słyszę barzo był zabawny, druga, uprasza, żeby ta Biblia czasu swego mogła znowu w bibliothece zostawać, będzie pisał przeze mnie do w.m., bo ja muszę teraz Deo volante być w Kijowie; za assecuratią Nowosiółki wielce dziękuje w.m., swemu dobrodziejowi, i przez pisanie będzie dziękował. Ja przypominam w.m.m. panu, że racz swych łaskawych obietnic in oblicionem puszać; któremu zostaje uprzejmny bogomodlca powolny Theodozy Waškowsky, ihumen m/omastera/ k/ijowskiego/ m/anu/ p/roprio/.

Z Mezyhora, juny 4 a/nn/o 1672."

(НБ НАНУ. — IP. — Ф. 11. — № 13988. — Автограф, завірнений печаткою, яка погано збереглася. Адреса: ".../panu lleiaszowi Nowickietu, komendantu prezidum jeo kr. m. dymerskiego, wielce mnie m.panu przy/jacie/tlowi i dobrodziejowi, pokornie oddać"/).

* Незначний фрагмент тексту не зберігся через механічне ушкодження рукопису.

2

1673, березня 27/17.— Межигірський Свято-Микільський монастир.— Лист ігумена Межигірського монастиря о. Феодосія Васьковського до І. Новицького, коменданта м. Димер.

"Mści panie komendancie, wielce mój m.panie przy/jacie/łtu i dobrodzieju!

Dziś w piątek, dowiedziawszy się o szczęśliwym/ przyjeździe m.pana pułkownika, naszego m.pana i dobrodzieja, zaraz wysyłam brata z pokłonem należnym/ do jeo m.; rad by/m/ serdecznie, jako w.m.m. pan przez Szkorupskiego, wyrostka swego, raczy! mi powiedzie, sam personaliter jeo m.oddać mój uniżony pokłon, łecz do Kijowa zaraz wyjeżdżam, jutro za cara jeo m.będzie mołeben, zateo pana bojaryna pirszy, gdzie koniecznie i mnie być przykazano; do teo w niedziele zaraz pogrzeb będzie ty/m/ pozabijanym brackim zakonnikom, na który/m/ Deo innante ma/m/powiadać kazanie; na mnie ta funkcja włożona, za czym uniżenie w.m.m. pana, jako dobro mego przy/jacie/łtu, uprasza/m/: chciej mie excuzare przed jeo m; skoro powrócę z Kijowa, jako najprędzej, Bożą pomocą, będzie się starał powrócić i nawiedzić jeo m.Proszę z bracią moją o favor

przyjacielski przed jeo m.panem pułkownikiem u w.m.m.m. pana, któremu zawsze jestem

Z Miezyhora, utramque faemscitatem życzący sługa marty 17 i bogomodlca Theodozy Waškowsky, a/nn/o 1673. ih/umen/ m/onastera/ k/ijowskiego/ m/anu/ p/roprio/.

(НБ НАНУ.— IP— Ф. 2.— № 13993.— Автограф, завірнений особистою печаткою Ф. Васьковського. Адреса: "Мету wiele m.panu przy/jacie/łlowi i dobrodziejowi jeo m.panu Heliaszu Nowickietu, komendantu praezidy jeo kr.m. dymerskieo, metu m.p. pokornie oddać").

3

1696, жовтня 5 (вересня 25).— Київ.— Лист монаха Митрофана (Орловського), професора синтаксису Києво-Могилянської Академії до полковника Іллі Новицького.

"Ich carskiego prześwietnego majestatu Wojska Zaporozkiego mści panie pułkowniku komonny, mnie wielce mści panie i dobrodzieju!

Z powrotu szczęśliwego do collegium naszego szlachetno studenta w szkołach naszych, miłego jeo mści pana syna w.m., m.pana i dobrodzieja mego, lubo nie prędko, albowie/m/ nie jednoe tegoż roku, którego wyprawilem w domowe pańskiego w.m. pana dobrodzieja mego/ progі, atoli jednak, jakom się ucieszył z przybytności onego, tak radie się oraz mając pewną dobrą wiadomość o miłym zdrowiu w.m.m.p. i dobrodzieja meo, wielce ucieszam się i raduje się; dla którego odmiany z Bożkiej directiej i miły jego mśc pan syn w.m.m., p.i dobrodzieja, roku przeszłego do szkół się powrócił, jako rzetelną ustną onego mową uwiadomił się. Więc przyjawszy onego miłe w komput, mnie poleconych odjeo pasterskiej mści, disciplipułow, w /o/sobliwym respecie chować będę winien, któremu będę we wszystkich progressach pilnym directorem. W. m.m.p. i dobrodzieja łasce pańskiej i mnie i onego rekomenduję.

Dat in collegio waszej pańskiej mści i mnie wielce Kiovomohilans/kiej/ łaskaweopana i dobrodzieja życziwy an/n/o D/omi/ni 1696, bogomodlcajeromonach niegodny 7 bris 25 d. Mytrophan Orłows/ki/, szkoły syntaximy professor.

(НБ НАНУ. ~ IP. — № 13980. Автограф, завірнений печаткою, яка погано збереглася. Адреса: "Jeg/o/ carskiego prześwietnego majestatu Wojska Zaporozkiego komonnemu pułkownikowi jeo mści panu i osobliwemu wielkiemu dobrodziejowi w łaskawe do rąk własnych odebranie należyт").

4

1696, жовтня 6 (вересня 26).— Київ. Лист намісника Києво-Могилянської Академії о. Парфенія Родовича до полковника І. Новицького.

"Mnie wielce mści panie Nowicki, mój wielce mści panie i dobrodzieju!

Dobroczynności w.m. i dobrodzieja mego, które teraz odbieram, nie mogąc aegnałem invenire satisfactionem, które felicius dać, aniżeli odbierać unco usług moich debito i modłami przy miejscu świętym, za szczęśliwe w.m.m. pana, dobrodzieja mego, panowanie powinien zostaje recompensare. A teraz odebrawszy dobroczynnej łaski pańskiej munificentiae uniżenie dziękuję, ze wszystkimi collegium naszego professorami w.m., dobrodziejowi memu, i tak amore pristino, jako też neodmiennym affectem przeciwko synowi w.m. pana, któiy tak w naukach Jako i cnotach Bogu na chwałę i przezacnego imienia w.m.m. pana dobrodzieja mego crescat et proficiscat regratificari submittuje się, zostając teraz nazawsze

w.m.m.pana i osobliwego dobrodzieja mego zyczliwym sługą i niegodnym bogomod/ł/ca Partheni Rodowicz, namiestnik bratski kijowski

Data ex collegio

Kijovomohileano an/no/ 1696 die

26 mete 7 bris."

(НБНАНУ.— IP.— № 14006.— Автограф, заверений печаткою Києво-Братського монастиря. Адреса: "Мему wielce mściwemu panu jeo mści panu Heliaszowi Nowickiemu, memu wielce mściwemu panu i dobrodziejowi w pokorne oddanie ".).

5

1696 вересня 26 (16).— Київ.— Лист студента Г. Новицького до батька, охочекомонного полковника І. Новицького.

"Mnie wiele mści panie ojcze a mój miłościwi dobrodzieju!

Jeśli się komu niedostało jeszcze wiedzieć, co to jest od dobrodziejskiego elongari co/n/spektu, a zwłaszcza, który to życia primordia podał, nad które łądwo by co pomiślić się mogło, niech się radzi duszy z ciałem rostający, a pewnie wielkim żąłem zdięty, ciężko opłakiwać musi. Podlegałem i ja żałosnej jej kondyciej, gdy doznavając łaski i dobrodziejskiej miłości przez czas niemały w domowych progach, musiałem teraz udalić się na stronę do Kijowomohilańskich residencij, gdzie fons gaudiorum wszystkim jawnie się, wydaje według słów Salomona: "хотящим ума, рече, прїдїте, ядїте мой хлїб и пїйте вино, еже черпах вам, источник бо ест благоразумия", bo trudna jest rzecz żalu i болеści pełna od hrodziejskich elongari, jednakże in meum et publicu/m/ bonum, a na wiekuista sławę w.m.p. i dobrodziejom moim za moja assentia może exerescere, a zem za benedyktia rodzicielska w.m.p. moich szczęśliwie w Kyowo-Mohilańskie przybyłem progi deram longinquo moim uniżonym pokłone/m/ trybus wdzięczności oddając, do nóg w.m.p. i dobrodziejów moich upada/ć/, zostając nazawsze.

Дан в Кїїowie

septebra 16 d.anno 1696.

W. m. panu ojcu i dobrodziejowi memu, najniższy syn i podnózek Grigorij Nowicki.

P. S. "Jej mście pannie siostrze i dobrodziejce mojej wespół z braciszkami memi najniższy pokłon zasilam i zdrowia dobroeo życzę.

(НБ НАНУ.— IP.— Ф. П.— № 13974.— Автограф.)

6

1696, (?).— Київ(?).— Лист студента Г. Новицького до батька, І. Новицького.

"Mnie wielce mści panie ojcze a dobrodzieju mój łaskawy!

Pozdrowienie listowne w.mści, dobrodzieja mego, do mnie przysłane, dwójaka radość w niedojrzałej serca mego skrzytości teraz czyni: pierszo, że w.mść, dobrodziej mój, mie, sługę swego, w zapomnieniu nie mając, rodzicielską swą wizitą teraz listownie odwiedzać nie zaniechiasz. Drugo, zem pewną wiadomość o nienaruszonym zdrowiu w.mści, dobrodzieja meo, i szczęśliwym procederze całe odbieram, z czego się wielce teraz ucieszysz, nie ustając, Boga mego mocno błagam, ażeby mi i wprzód idący lat przeciąg neodmienne rumory o miły/m/ zdrowiu w.mści, dobrodzieja mego, zawždy przychodziły. A że w.mść, dobrodziej mój, przykazuje mi pobożnością i pilnością w nabywaniu nauk i cnot dobrych zdobiących barzo szlacheckie urodzenie, nie gardzić i wszystkimi silami o to się dniem i nocą starać, coby mi mogło nie tylko u w.mści, dobrodzieja mego, lecz i wszędzie łąście i pochwałę wielko zjednał, z ochotą będę to czynił, bo wiem dobrze, że nie tylko ztąd nieśmiertelnej sławy obfite krescencyje, lecz i samego najwizszego Twórcy łaskę i blogoslowienstwo mieć mogę według słów tych: "великий і блаженний той ч(о)ловік, ише отбрышет мудрост."

Przytym łasce sie i miłości rodzicielskiej nazawsze polecam.

W. mści, dobrodziejowi memu, wszego dobra zyczliwy syn i sługa powolny Gregorij Nowicki.

(НБНАНУ—IP.—№ 13971.—Автограф, заверений печаткою, яка погано збереглася. Адреса: "Мему wielce mściwemu panu /.../* jeo mści panu Heliaszewi Nowickiemu, rodzicowi i dobrodziejowi memu, pokornie oddać należy ").).

7

1696, грудня 9 (листопада 29).— Київ.—Лист студента Г. Новицького до батька, І. Новицького.

"Mości panie ojcze a mój miłościwi dobrodzieju!

Prze posłanie mnie consulto, słudze swemu, ojcowskie wasze blogoslowienstwo, non lunatis duntaxat poplitibumque meis, lecz hianti pectore an verais ore gaudenti supplex adorando in aerarium serca mego synowskiego deponować one usiłuje wiełeć. Od

* Одне слово написано нерозбірливо.

którego to błogosławieństwa i w dalszy życia meo przeciag, proszę pokornie mnie, sługę swego, nie abligować. A że żądał w.mści, dobrodziej mój o wszelkim procederze znajdującym się w gospodzie, jak też i o zdrowiu moim, mieć pewna innotestencye ode mnie przesłaną, tedy nie mogłem dla niepewnej okazji zapuszczającej się w tamte stronę żadnąmiarą w.mości, dobrodzieja mego, o wszystkim doskonałe uwiadomić per delatorem tedy literarum do mnie od w.mści, dobrodzieja mego, expediowanych naprzód demissis manibumque et supplici fro te wasze pańskie stopy deamplectendo intime viveo, aby omnipotens suprem i regis dexterias codziennie w.mści, dobrodzieja mego, od wszelkich novercantis fortunae, chroniąc insultów dobrym zdrowiem i szczęśliwym wszelkich zamysłów sukcessem munerari raczyła; potym o sobie taies resono consentus, iż za łaską Boga mego i modłami wci, dobrodzieja mego, non extra limen salutis hucusque zostając, inter ilimpiaca scholae syntaxeos mężnie się nic już z bułatokutą kopią, lecz cum multiloquace calamo uniam, a żebym tylko mógł triumpaalna koroną zdobiącą nie tylko meam personam, lecz całe nidum domu n/a/szego adipisci. Tylko mi zajadła mroźnej zimy srogość in intetis meis retarda passum, nie chcąc tedy, czyli też nie mogąc, ultra pati owej exasperujacej się Boriaszów furiej, proszę pokornie w.mści, dobrodzieja mego, o dobry zaszczyt od tego. A o zaszczyt nie jaki inszy, tylko o kuntusz dobry, futrem podszyty, który już w.mśc i przyobiecał, i czapkę. Którymi się uzbrowiwszy, mógł śmiej i mężniej sie conjuratis Akwilonów aquminibumque resistendo intentów moich commode wertingere mesam. O co powtórnie w.mści, dobrodzieja mego, upraszając, łasce się i miłości rodzicielskiej poćciwszy, nazawsze zostaję

Z Kijowa, w.mści, memu najłaskawszemu dobro-
novemb/ris/29 dziejowi, wszego dobra życzliwy syn i
anno 1696. sługa powolny Grigorius Nowicki."

(НБ НАНУ.—ІР.—№ 13975.—Автограф.—Адреса: "Jeo mści panu, panu Heliaszowi Nowickiemu, dobrodziejowi memu. i rodzicowi najłaskawszemu oddać pokornie należy".).

8

1697, січня 15 (5).—Київ.—Лист студента Г. Новицького до батька, І. Новицького.

"Mnie wielce mści panie ojczy a osobliwy mój dobrodziejju!

Za nawiedzenie zdrowiem dobrym i za przysłanie błogosławieństwa swego ojcowskiego mie, słudze swemu, najpokorniejszাপropensiej mojej kontestacija amplectendo vestras plantas przeszło radosnych świat, tak też nowozaczątego roku, winszuję w.mści, dobrodziejowi memu, życzę i sprzyjam, aby nowonarodzony /.../*salvum et incolumem w.mści,

dobrodzieja mego, in dies paterna fovendo, dał nowozaczątego roku przy dobrym zdrowiu i wszelkich szczęśliwych successach z najmilszą komitywą domową spokojnie żyzywać. Co zaś w.mści, dobrodziej mój, przykazujesz, abym się totis viribumque omniqua conatu aplicując naukom, nie tylko sobie optatum, inter ilia nie omieszkał quarere pulcram, lecz i całemu domu n/a/szemu, tedy pareo w.mści, dobrodsieja mego, cuisis i nieodmiena o one starać inposterum submituje. Za sukno na kuntusz i czapkę sobotę tak też i inne rzeczy, według rejestru mnie od posłańców oddane, jako najpokorniej dziękuję aż najunizonszą u nóg w.mści, dobrodzieja mego, teraz padszy, usług apparencia nazawsze się miłości i łasce rodzicielskiej poćcam.

W. mści dobrodziejowi memu wszeo dobra życzliwy syn i sługa powolny Gregorij Nowicki.

/Z/ Kijowa 1697 janua/ ris/ 5."

(НБ НАНУ.—ІР.—№ 13970.—Автограф, завіреним печаткою, яка погано збереглася. Адреса: "Jeo mści panu Heliaszowi Nowickiemu, rodzicowi memu i dobrodziejowi najłaskawszemu, oddać jako najpokorniej należy "J.

9

1697, лютого 7 (7) (?).—Київ (?).—Лист студента Г. Новицького до батька, І. Новицького.

"Mci panie ojczy a mój osobliwy dobrodziejju!

Zwykłą moją synowską unizonością listowne w.mści, dobrodzieja mego, mnie przeposlane pozdrowienie uwenerowawszy, pokornie dziękuję, a wzajemnym sposobem następującego postu świętego winszuję w.mści, dobrodziejowi memu, życząc uprzejmie, aby poszczący się niegdy Odkupiciel świata salvum et incolumem dobrodziejowi memu indies w onym konfermując, dał przy wszelkich szczęśliwych successach ten post święty przeprowadziwszy, zmartwychwstania Pańskiego doczekać; za wire ku wyżywieniu przysłany, niziuchną stopy w.mści, dobrodzieja mego, ołłapiam. Tylko proszę przez pewną jako okazyje mnie, sługi swego, oblivionis non sepeliendo pulvere przysłać pieniędzy więcej, trzeba onych pilno, zwłaszcza teraz, w niebytności jeo mści ojca Rodowicza, musimy i do izby małej drwa kupować, a jeszcze drogie barzo; o co pokornie w.mści, dobrodzieja mego, upraszając, powtórnie łasce i miłości rodzicielskiej poćcam.

W. mści panu i łaskawemu dobrodziejowi wszeo dobra życzliwy syn i sługa powolny Gregorius Nowicki.
Anno 1697 pridic. 7/?/dun February."

(НБ НАНУ.—ІР.—М13974.—Автограф, завіреним печаткою. Адреса: "Jeo mści panu panu Helliaszu Nowickiemu, memu wielce lascawemu ojcu i dobrodziejowi, pokornie oddać należy".).

Додатки:

1

1681, травня 5 (квітня 25).— Київ.— Києво-Печерське містечко.— Лист лікаря Яна Лавецького до полковника Іллі Новицького.

"Mści panie pułkowniku Wojsk j.c.m. Zaporozskich komonny, wielce muj mści panie i dobrodzieju!

Za wszelaką pokazaną łaskę przeciwko mnie, słuźde swe/o/, w.m., m.m. panu, wielce dziękuję; tylkoż barzo sobie żałuję, a w.m., m.m. panu, dziwuję, żem zostaje ukrzywdzony za moje podjęte prace i koszt przez kilkadziesiąt mil, bo w domu szkody ponoszę na dwadzieście tałarów od pacjentów; a w.m., m.m. pan, tylko jako chłopcowi na drogę dał puł złotego, co rad nie rad i to musiałem przyjąć; jednakże według obietnicy w.m., m.m. pana, mnie nagrodzie w tym me dubituje i tak rozumiem, że w.m., m.m.pan, mnie z łaski swej ukontetować zachcesz, o co pokornie upraszam. Posyłam w.m., m.m.panu, według atectatiej w.m., a mojej obietnicy lekarstwo, to jest pigułki, które upatrzwszy sobie czas według minuciej ukazających, gdy krzyżów dwa, abo trzy, tamże i piguleczka, to jest kropli, których zażyć rano na czczo, w piwie ciepłym w łyżce po jednej połykać, a poty m w pułgodziny piwo z marłem ciepło potrosze zażywać i na wiatr nie wychodzić, w ciepłej izbie siedzieć, i ta sobie stołec nagotować, od którego życzę, aby w.m., m.pan, był zdrów.

List do j.m.p ojca archimandrita pieczar/skiego/, pana pasterza i dobr/odzieja/ meo, od w.m., m.m. pa/na/, oddałem; który miłe przyjąwszy, cieszył się i życzy, aby Pan Najwyższy miłą małżonkę w.m.m.pa/na/, do pierwszego zdrowia przysła; wiadomość ta, która mi w.m. powiadał ustnie, wprudy zaszła, przez list pisany od j.m.pana hetmana; ja też przychawszy, zasłyszałem, jakoby zacięgał krul polski ordę na j.m.pana Paca, hett/mana/ litt/e wskiego/, których nie pozwolił jakoby Chmielnicki, bez wiadomości cesarza tureckiego, a teraz, powiadają, przyszło świeżej ordy do Chmielnickiego dziewięć tysięcy i jakoby stoja pod Korsuniem. W tym, za co kupiłem, za to i sprzedaję, nie mając więcej do oznajmienia w.m., m.m.panu, oddaję się w m/i/łościwe łaskę, któremu zostawam w.m., m.m.pa/nu/ wszeo dobra życzliwym/ i powol/ nym/ słuğa

J. Ławecki, medic m/anu/ p/roprio/.

Datt z Pieczar/skiego/ kijow/skiego/ a/nno/ 1681 mscia aprila d/nia/ 25.

Ja sam i małżonka moja wm., m. m. pa/na/ i samej jej mości miłej p. małżące w.m. swej, dobrodziejom naszym, nasz uniżony zasyłamy pokłon."

(НБ НАНУ.— ІР.— № 13995.- Автограф.— На зворотній сторінці зроблено запис І. Новицьким або кимось із членів його родини: "Jeo mści panu Hełiaszowi S<, wiekiem/u/, pułkownikowi Wojsk jeo car/skiego/ pres/

wielnego/wieliczestwa Zaporozskich komonneo, meo wielce mściwe/mu/pa/na, dobrodziejowi pokornie oddać. "Hanuc inшою рукою того ж часу: "Od pana Jana Ławeckiego".J.

2

1669, травень (?).— Чигирин(?).— Інструкція гетьмана П. Дорошенка послам Війська Запорозького на елекційний сейм Речі Посполитої.

"Except krótki wszystkich punktów suppliciej na ełectianajśniejszego króla Michała...

Proszą i o to, aby aparaty metropolitańskie z Białej Cerkwie były powrocone. Także i fundacje Akademiej w Kijowie i cołłegium u Choszczy. Także i o consensus fundaciej wolnego otwarcia szkół na Białej Rusi w mieście Mohyłowie z tą conditią, aby tam żadnych inszych nie było szkół, a mianowicie ojców jezuitów i żeby wszystkie do tych Akademiej i szkol należące od wszelkich exactiej żołnierskich wolne były.

Chcą tego, aby z pact Hadziackich wymazany był punkt ten, aby lutry i kalwini i inszi religiej magistrowie w akademiach i szkołach ruskich nie uczyli, bo oni chcą ze wszystkimi żyć w zgodzie...

(Архів головний актів давніх у Варшаві.— Ф.— "Архів Браницьких з Сухой".— N33/46.— С 2.— Копія.)

3

1669, жовтня 13 (3).— Чигирин(?).— Інструкція гетьмана П. Дорошенка послам на коронаційний сейм Речі Посполитої.

"Instructia na sejm coronatiej do najśniejszego króla j.mci i wszech stanów Rzpłtej ode mnie, Piotra Doroszenka, hetmana, i od wszystkiego Wojska Zaporozkiego posłom Iwanowi Demidenkowi, oboznemu bywшему wojskowemu, Sawie Kowelskiemu, pisarzowi pułku Czerkaskiego roku 1669, octobra trzeciego dnia, do Krakowa wysłanym, dana...

O utwierdzeniu osobliwym przywilejem Akademiej w Kijowie i fundatiej cołłegium w Huszczy, także o consensus fundatiej wolnego otworzenia szkół na Białej Rusi w mieście j.k.m. Mohiłowie z takowym, aby tam żadne insze szkoły, a mianowicie księdzów jezuitów, zakładać, fundować i nauki trudować, oprócz naszych prawosławnych, nie wazeli się, a naszym professorom i magistrum uczyć po-grecku i po-łacińsku wolno było..."

(Архів головний актів давніх у Варшаві.— Ф.— "Зібрання Браницьких з Сухой".— № 33/46.— Копія.)

4

1670, жовтня 12 (2).— Чигирин(?).— Інструкція гетьмана П. Дорошенка послам Війська Запорозького на сейм Речі Посполитої.

"Instructia od Doroszenka i od Wojska Zaporozkiego do króla jeo mci i Rzpłtej anno 1670.

Instructia ode mnie, Piotra Doroszenka, hetmana Wojska wszystkiego Zaporozkiego dana wyprawionym

pp. posłom naszym na sejm z obrady wszystkiego Wojska Zaporowskiego w roku 1670 mca octobra dnia 2. Oddana w Warszawie die 2 decembr/ is/ anno 1670 przez Patranowskiego i Taraszenka...

Akademia w Kijowie, aby fundować wolno, w której graeckim, łacińskim i ruskim językiem uczyć ruś ma i żeby prawami i wolnościami tak była ukrzepiona. jako krakowska. Do tego, żeby między studentami i żakami okazij do zwady nie było, wszystkie szkoły jezuićkie, które w Kijowie przed tym były i insze wiary nie graeckiej, ruskiej, gdzie indziej z Kijowa przenieść, król jeo mc. rozkazać raczył, dopominać się posłom naszym potrzeba.

Druga także Akademia w Mohylewie Białoruskim albo tu w Ukrainie, gdzie się jej do fundowania znajdzie słusznie miejsce, aby wolno fundować i żeby i ta równym, jako i Kijowska, sposobem, prawami i wolnościami była obwarowana.

Gymnazia też szkoły, w którym by po łacinie uczono i drukarni wiele potrzeba będzie, aby bez trudności stanowić było wolno i wolno nauki odprawować i księgi wielkie drukować..."

(*Архів головний актів давніх у Варшаві.— Ф. "Librilcaciorem".—№25.—Арк. 58зв.—Копія.*)

1672, лютого 5 (січня 26).— Ладжин.— Інструкція гетьмана М. Ханенка на сейм Речі Посполитої.

"Instruktia od Wojskaj.k.m. Zaporozkiego na sejm anno D/orni/ni 1672 dana.

Instruktia ode mnie, Michaela Chanenka, hetmana i całego Wojska j.k.mci Zaporozkiego, na sejm walny warszawski panom Piotrowi Hrehorowiczowi Bezpałemu, pułkownikowi humańskiemu, Januszowi

Dońcowi, pułkownikowi zaporozkiemu, Jakowi Markiewiczowi, pisarzowi wojskowemu generalnemu, Pawłowi Lisice, pułkownikowi bractławskiemu, Bohdanowi Kałuszkowi, Andrzejowi Maskiewiczowi, setnikowi ładyżeńskiemu i innym posłom naszym, dana z Ładyżyna 26 January amio Domini 1672...

Akademia w Kijowie podług dawnej obietnicy Rzplitej, aby wolno fundować, w której łacińskim, graeckim i ruskim językiem ruś uczyć powinna i takowa wolnością, żeby się szczyciła, jako i krakowska, co constitutiaby obwarowano było, pokornie prosić mają pp. posłowie nasi.

Gimnasia szkół łacińskich, ruskich i drukarnie nie tylko w Kijowie, lecz i gdziekolwiek w Ukrainie upatrzwszy miejsce na to sposobne, żeby wolno było fundować..."

(*Архів головний актів давніх у Варшаві.— Ф. "Libri legaciorem".—№25.—Арк. 347.—Копія.*)

6

1672 [?] .— Інструкція гетьмана П. Дорошенка послам Війська Запорозького на сейм Речі Посполитої.

"...Drukarnie, gdzie bywały przed tym i teraz, gdzie słusznie wynajdzie się miejsce zakładać, księgi w nich podług potrzeby cerkwie ruskiej drukować; Akademie, jako to jedne w Kijowie, a druga, gdzie słusznie od prawosławnych obiecać się miejsce i szkoły fundować w naukach po graeckie, po łacinie i po słowieńsku uprawować sie, aby było wolno prawosławnemu graekoruskiego ludziom..."

(*Архів головний актів давніх у Варшаві.— Ф.— 'Архів Замойських '\—№3036.—С. 236.—Копія.*)